

Százaz kútgém, üzeš válú

JUHÁSZNÓTÁK
BETYÁRDALOK
BALLADÁK
ZENTÁN ÉS VIDÉKÉN

A ZENTAI MÚZEUM KIADÁSA
Zenta, 1966

Százaz kútgém, üzes válú

JUHÁSZNÓTÁK
BETYÁRDALOK
BALLADÁK
ZENTÁN ÉS VIDÉKÉN

A ZENTAI MÚZEUM KIADÁSA
Zenta, 1966

Gyűjtötték:

Dr BURÁNY BÉLA
FÁBRI JENŐ
TRIPOLSZKY GÉZA

Lektorálta: Dr SZEI ISTVÁN

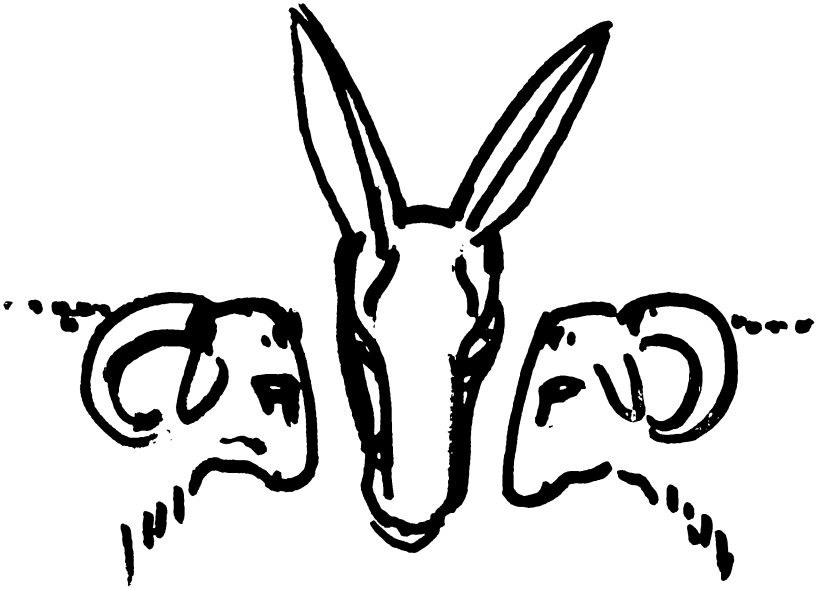
A magnetofonszalagokról való lejegyzés hitelességét
NAGY VILMOS ellenőrizte.

A rajzokat készítette:

PETRIK PÁL

ZENTAI FÜZETEK 8/B

Nyomta az „UDARNIK“ nyomdavállalat, Zentán

SZÁRAZ KÚTGÉM ÜRES VÁLÚ!

Parlando

Kálmán Jenő, 24 éves

Szár az kútgem, üres válú!
Nem vagyok én útonállú!
Útonállú (j)ez a csárda,
Ki (j)a betyárt bécsábijja.

Iszik a betyár a csapon,
Sír a kislány az ablakon,
Né sírj kislány olyan nagyon,
Nem ütik a betyárt agyon!

Igyál betyár, múlik a nyár!
Úgy sem soká betyárkodsز már!
Lehullik a nyárfa levél,
Hová lesz a betyár legény?

Kutyakaparási csárda,
Zsandárokkal körül állva,
Azért van az körül állva,
Betyár iszik a csárdába'.

Bort hozzonak, né vizesset,
Hogy híjjába' né fizessenek!
Bort iszik az úton járó,
Akár szegíny, akár báró.

Bort hozzonak, nē vizesset,
Hogy híjjába' nē fizessek!
Mégadom a borom árát,
Nem akarom sēnki kárát.

Igyunk egyet, nagyot-hosszút,
A jó lónak sosincs rossz út!
De (j)a rossznak télbe-nyárba,
Mindég béklyóba' (j)a lába!

Bort hozzonak, nē pálinkát,
Asszont szereték én nem lán't!
Iszok én még pálinkát is,
Szereték én még nagylán't is!

Fene (j)a bolond eszēmet,
Mind elittam a pénzēmet!
Kit megittam, kit megēttem,
Kit a lányokra kötöttem.

ZENTA, 1952. — F. J.

Juhászlegény a pusztába',
Gondoskodik ő magába',
Gondoskodik ő magába',
Hová menjen éjszakára.

Elgondolta ő magába,
Egy szép asszony ablakára.
Oda köszön patró módra:
— Itthon van-e még a gazda?

— Ne kérdezd hogy hol a gazda,
Kerülj babám az ajtóra,
Kinyilik az könnyű szóra,
Könnyű szóra, egy pár csókra.

— Vesse kend le a subáját,
Majd lehúrom a csizmáját!
— Nem vetem le a subámat,
Nem húzod le a csizmámat!

— Talán bizon attól fél kend,
Hogy majd nagyon elalszik kend?
Fölköltöm én kendet jókor,
Éjfél után egy órakor.

— Éjfél után egy az óra,
Kelj fel babám, most menj haza!
Még a kutyák sem ugatnak,
Az irigyek mind alszanak.

Három pulim a nyáj szélén,
Gúnyás számár a közepén,
Körülállják a kutyáim,
Azok az én vigyázóim.

Három pulim a nyáj szélén,
Gúnyás számár a közepén,
A bojtárom vízen-sáron,
Én meg a paplanos ágyon.

Amoda egy bokor mellett,
Három juhom hatot ellett,
Három jerke, három ürü,
Enyém vagy már te gyönyörű!

Ma két hete, vagyis három,
Hogy a számadómat várom,
Amoda jön amint látom,
Fekete bodor (v. csilás) számaron.

— Adjon Isten, jó bojtárom,
Van-e károd a falkámon?
— Károm nincsen, de nem is lesz,
Míg a nyájad előttem lesz!

— Károd nincsen, de bizon' van,
Hát a vezér ürü hun van?
— Kuttyák itták meg a vérit,
Zsidó húzta el a bőrit.

Kuttyák itták meg a vérit,
Zsidó húzta el a bőrit,
Zsidó húzta el a bőrit,
Én még megéttem a többit!

Korponai Mihály, 50 éves, Csóka, 1952. — BB.

— Hát a többit hova tetted?
A húsát tán mind megetted?
— Kit megettem, kit megittam,
Kit meg a kurváknak adtam!

— Kutya kurvák, szánjatok meg!
Ürüm árát adjátok meg!
Ne kívánjátok a károm,
Lássátok, hogy nincs vásárom!

Banka János, 34 éves, Csóka, Széki major, 1953. — BB.

Csütörtökön virradóra,
Találtam egy pej csikóra,
Éjjelig mindég kergettem,
Még hajnalra fölnyergeltem.

Azon hajtottam hat tinót,
Mind a hat daruszőrű vót,
Mind a hat daruszőrű vót,
Mind a szolgabirójé vót.

...
...

Rövid lett a rokolyára,
Ráment a hat tinó ára!

— . . —

Ég a fekete cserepes,
A számadó lova benne,
Vérrel forog föl a szöme,
Hogy ki nem mehet belőle.

— Minek ez a nyalka bojtár,
Mikor meg van ez a nagy kár?
Minek ez a vasas kutya,
Ha (j)a tolvajt nem ugatja?!

Banka János, 34 éves, Csóka, Széki major, 1953. — BB.

Csütörökön virradóra,
Találtam egy csőszgunyhóra,
Még jó el sem szöndörödtem,
Kilenc zsandár áll előttem.

Azt kérdezi az őrmester:
Hol az utazó levelem?
— Megájj zsandár, maj meg mondom,
Csak a lajbim kigombolom!

A lajbimat kigomboltam,
Ötöt hatot fejbe lőttem!
A komiszáros megijedt ...

... ..
— . —

Esteledik, alkonyodik,
Gulya ménes takarodik.
Gulya ménes takarodik,
A számadó káromkodik
(mer) Három bojtár jó bort iszik.

Egyik iszik (a) Cserepesbe,
A másik a Levelesbe,
A harmadik a Morgóban,
Gulya, ménes csavargóban!

Banka Mihály, 54 éves, Csoka, 1965. február. — BB.

Zörög a kocsi a fagyon,
Szeretem én a bort nagyon,
Kocsmárosné bizonyságom,
Hogy én a bort nem utálom.

Elindultam hosszú (j)útra,
Eltörött a kocsim rúdja,
Kilenc kovács még egy bognár,
Vasalja a kocsim rúdját.

Banka Erzsébet, 50 éves, Csoka, 1965. február. — BB

A JUHÁSZOK ÍGY ÉLNEK, ÚGY ÉLNEK

Szabadon

Mangurás Anna, 61 éves

A juhászok így élnek, úgy élnek!
Ha nem lopnak, cserélnek, cserélnek.
Eladják a kosokat, juhokat,
Isszák a jó citromos borokat.

— Ejnye kutya, ne tüdő, ne tüdő!
Slingölt párna, lepedő, lepedő!
Addig juhász énmellém nem feksző,
Még az enyém egészen nem lesző!

A zentai halastó, halastó,
Beleestem kocsisul, lovastól.
Várom babám, ki vesz ki, ki vesz ki,
Lesz-e olyan jószívű valaki?

— Ejnye nadrág, kis nadrág, kis nadrág!
Részeges lesz a gazdád, a gazdád!
— Ha részeg is, hagy légyen, hagy légyen,
Arra gondja senkinek nő légyen!

Zenta, 1965. — T. G.

KÖRNYES KÖRÜL ZÖLDELLENEK A HÉGYEK...

Szabados

Mangurás Anna, 61 éves, Zenta

Környes körül zöldellenek a hegyek,
A juhászok kifelé igyekeznek,
Minden felől zöldellenek a hegyek,
A juhászok kifelé igyekeznek.

Jaj, de sokat áztam, fáztam, fáradtam,
De sok üres istállóra találtam,
Nem találtam alám való paripát,
Elloptam a komiszáros pejlovát.

Esik a hó, esik a havas eső,
Mind szétverte a juhom a rossz idő!
Jobb lett volna lefeküdnöm, aludnom,
Mintsem a zsandár kezébe akadnom!

Zentán, 1965. — T. G.

JUHÁSZLEGÉNY LEGELTETI A NYÁJÁT

Giusto

Mangurás Anna, 61 éves

Juhászlegény legelteti a nyáját,
Jaj de szépen fújja a furulyáját,
Furulyaszó, cimbalom,
Hallatszik az ablakon,
Ébren vagy-e nē aluggyá' galambom!

ZENTA. 1965. — T. G.

MIKOR JUHÁSZ LEGÉNY VOLTAM

Poco rubato, moderato

Mangurás Anna, 61 éves

Mikor juhász legény voltam,
Juhok után sétálgattam,
Esött rám az eső,
Eső után zöldell a mező.
Ritka kislány hű szerető.

ZENTA, 1965. — T.G.

NEM AKAR A VEZÉRÜRÜM LEGELNI

Lento

Károlyné, Döme Klára, 45 éves,

Nem akar a vezérürüm legelni.
Rézkolompját jaj de búsan pengeti!
Idegen szagot érez a pusztába',
Hátra nézek, hat zsandár jön utánam.

Azt kérdezi a zsandár főkapitány:
— Hová való születés vagy te bojtár?
— Tisza mellett, Zenta város a hazám,
Ott születtem, ott neveit föl az anyám.

— Juhász, juhász, kijé' itt ez a sok nyáj,
Hogy ide ja tilosba is bele jár?
— Bojtárvezér, juhászlegény vagyok én,
A tilosba' azért legeltetek én!

— Juhászlegény pakolj föl a számárra,
Most elkísérünk téged Ilovára!
— Addig innen a nyájamtól el nem mék,
Még a gazdám a városból ki nem lép!

Megüzenem a szegedi bírónak,
Annak az akasztófára valónak,
Zsandárinak nincsen olyan hatalma,
Hogy engémet nyájamtól elhajtana.

Fölülök a számaramra nagy búsan,
Füle közé vágok a gamós bottal:
Isten veled, szép selymes nyáj, elmegyek,
Vagy meghalok, vagy a babámé leszek!

Nem idevaló születésű vagyok én,
Messze földről vándoroltam ide én,
Így jár aki messze földről vándorol,
Nincs babája ki vállára boruljon.

Vásárokról vásárookra járok én,
Sörrel, borral pálinkával élek én,
Sör előttem, két karomban a babám,
Hátam mögött vígan húzza a cigány!

Zenta, 1962. — BB.

HARAGOSAN SZÓL AZ ÜRÜM HARANGJA

Parlando

Banka János, 45 éves,

Haragosan szól az ürüm harangja,
Tolvaj gyerek a bokorban hallgatja.
Eredj rózsám, csapd vissza az elejét,
Mer' lelopják legszebb ürüm csengőjét!

Éjfél után kettőt ütött az óra,
Még hajnalra be kell menni Magladra.
Elkötöttem három tinót, hat lovat,
Ott verik rám, édes rózsám a vasat.

A magladi tömlöc ajtó de sárga,
Oda van egy betyár gyerek bezárva.
A magladi tömlöc ajtó hasadj meg,
Te meg babám örökre szabadulj meg!

Csóka, 1965. — BB.

KONDOROSI CSÁRDA ELŐTT...

Rubato

Banka János, 45 éves.

The musical score consists of six staves of music. The first staff features a long, sweeping melodic line with a fermata over the final note. The subsequent staves contain a complex accompaniment with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The final staff includes the lyrics 'leánya most de ké-nyee' and 'leánya most nincs idehaza' written below the notes.

Kondorosi csárda előtt van egy szomorú fűzfa,
Oda kötöm kis pej lovam egy szombaton hajnalban.
Üljön hát föl a kondorosi szép csárdásné legkedvesebb
Maris nevű leánya a hátára,
Elviszem az Eszterházy öreg herceg gulyásának
a legszebb tanyájára.

Kis pej lovam bal hátsó lábában a patkószög de fényes,
Kondorosi szép csárdásné legkedvesebb Maris nevű leánya
most de kényes,
Srégra vágott huncutkája lehajlik a vállára,
Száz forintos selyem kendőt, kendőt terít magára.

Kondorosi szép csárdásné adjon Isten jó estét,
Hozzon ide három vagy négy icce bort.
Irja bele hamarosan a rézfokosom nyelébe,
Hány liter bort ivott meg az Eszterházy öreg herceg
gulyásának a bojtárja hitelbe.

Kondorosi szép csárdásné mi baja van magának?
Talán biz a legkedvesebb Maris nevű leánya most nincs
idehaza?
Nincsen bizon, ellopták a mult szombatn hajnalba',
Kilenc zsandár keresi de nem találja, egész
Magyarországba'.

Csóka, 1965. II 15. — BB.

AMODA LENT A HEGY OLDALÁBA'

Rubato

Bollók István, 52 éves.

Amoda lent, a hegy oldalába'
Két juhász ül fekete subába',
Ahogy ottand imígy beszélgetnek,
Jön egy úrfi, így szól az egyiknek:

— Hallod-e te szegény juhász legény!
Tele pénzzel ez a kövér erszény.
Megveszem a szegénységet tőled,
Rádásul add a szeretődöt.

— Ha (j)ez a pénz mind foglaló volna,
Ezer annyi borraló volna,
(az) Egész világot adnák is rája,
(szép) Szeretődmet mégsem adnám másnak!

— Ejnye juhász, büszke vagy rózsádra,
Büszkébb vagy mint százezer dinárra!
De ha egyszer hűtlen lesz a rózsád,
Sem a pénzed, sem a kedves babád!

Akkor leszek csak igazán szegény,
Szegény, szegény, szegény juhászlegény,
Fölveszem a bodzfa furulámat,
Búsan legeltetem a nyájamat.

Szegény vagyok, szegénynek születtem,
Árva vagyok, annak nevelődtem,
Kopár puszta nékem ez az élet,
Ahová még (a) napsugár sem férhet!

Esik eső, még a szél is vágja,
A szegénynek sehol sincs hazája!

... ..

(»Eddig tudom. Pedig hosszú.«)
Felsőhegy, 1963. — BB.

Leégett a Csiri-biri csárda,
Benne égett három hírös dáma,
Benne égett három hírös dáma,
Számadónak kivarrott subája.

Számadónak nincsen annyi kárja,
Mégveszi a gyulai vásárba',
Csak a szegény Jancsi juhászlegény,
Ő maga is benne égett szegény.

Barna kislány kerüli a cserjést,
Keresi a Jancsi juhászlegényt.
Barna kislány, hiába keresed!
Benne égett, ki téged szeretett.

Banka János, 45 éves, Banka Erzsébet, 50 éves, Csóka, 1965. — BB.

Suba, suba, bodor szőrű suba!
Hat ököré' nem adnálak oda!
Mert az ökör csak járomba való,
De (j)a suba szép asszony takaró.

Károly Klára, 41 éves, Zenta, 1963. — BB.

Sándor, Sándor, gyerünk bárányt lopni,
Te tudod a javát válogatni,
Te tudod a javát válogatni,
Vörös borba (a) zsömljét mártogatni.

Banka János, 47 éves, Csóka, 1966. — BB.

JÓ GAZDURAM ADJA KI A BÉREM

Lento

Banka János, 47 éves.

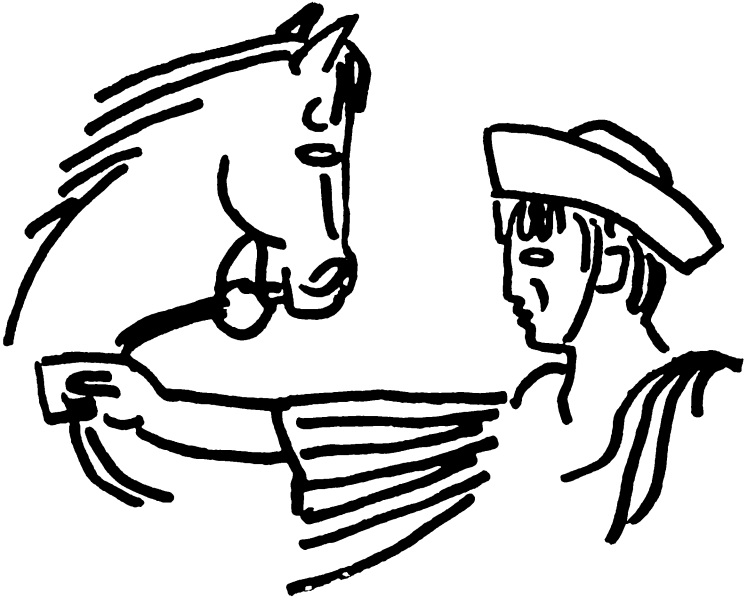

— Jó gazd'uram, adja ki a bérem,
Én már többet nem leszek cselédje,
Elszegődtem a szomszéd vármegyébe,
Juhász leszek a juhászok körében.

— Jó bojtárom, ne hagyj itt bennünket
Hisz te voltál a legjobb cselédem,
Oly szűrt veszek néked a vásárban,
Nem lesz párja hetedhét országban!

— Jó gazd'uram köszönöm jóságát,
Adja másnak a kivarrott subáját,
Rózsai lányát odaadta másnak,
Viselje hát gondját a jószágnak.

Csóka, 1966. — BB.

BÉTYÁR LEGÉNY A PUSZTÁBA'

Poco rubato

Törteiné, Barlog Anna, 60 éves

Betyár legény a pusztába',
Gondoskodik ő magába',
Gondoskodik ő magába:
Hová legyen éjszakára?

Egy szép asszony ablakában,
Pirosra gyullott a lámpa,
Bëkopogott patró módra:
— Itthon van-ë már a gazda?

— Nincsen itthon, de nem is lész,
Még a feyház (a) világon lész...

„Nem tudom tovább”.

Csóka, 1962. — BB.

AMOTT, AMOTT JÖNNEK A ZSANDÁROK
Rubato

Körmendi Julianna, 82 éves.

Amott, amott jönnek a zsandárok,
Még messzirül fén'lik a csákójuk,
Elöl gyün a zsandár főkapitány,
Igenyöst a csárda ajtóba áll.

— Jó napot, jó kocsmárosné asszony!

Kijé jez a csikó az udvaron?

— Most jött ide annak a gazdája,
Nincsen annak fél óra hosszája.

— Kérje csak ki kocsmárosné asszony!

Nem bántjuk mink, csak adja mög magát!

— Ki sē mögyök, mög sem adom magam,
Inkább vigyék el a sárga lovam!

— Lovam, lovam, lovamat nem bánom,

Csak a nyerög fönttartást sajnálom,

Nyerög alatt a bugyellárisom,
Abba hever négyezör forintom.

Egyet adtam a szép sárga lójé'

Másodikat rávaló szörszámé'

Harmadikat egy szép barna lányé',

Negyediket véle hálásájé'.

Csóka, 1962. — BB.

FÜRDIK A HOLDVILÁG...

Parlando

Törteine, Barlog Anna, 60 éves.

Füldik a holdvilág a nap tengeriben,
Bújdosik a betyár erdő sűrejében.

'sz apám, édesanyám sokat intett jóra,
De jén mint rossz gyermek, nem hajtottam szóra.

Bújdosója löttem ennek a világnak,
Főcinkussa löttem kétezör bëtyárnak!

Csóka, 1962. — BB.

ÉN MÁR TÖBBET ÉJSZAKA NEM JÁROK

Givsto

Banka János, 44 éves

Én már többet éjszaka nem járok,
Mer megfognak a lovas zsandárok,
Letesznek a tömlőc fenekére,
Ugyan babám jutok-e eszedbe?

Bétyár vagyok, bétyárnak születtem,
Ha meghalok nem sírnak fölöttem,
Nem mondják el a szent Dávid zsoltárát,
Nem kongatják a falu harangját.

Csóka, 1962. — BB.

KIKINDAI URAK...

Parlando

Banka Mihály, 54 éves

Kikindai urak tizenketten vannak,
Mind a tizenketten rólam tanácskoznak.

A tizenharmadik a nevemet írja,
Mellette (j)egy dáma bűneim számlálja.

— (hejde!) Mi (j)a bűnöd betyár, meséld el azt nékem!

... ..

— Nem mesélem szép lány az én bűneimet,
Igy is, úgy is elveszik az életemet!

Csóka, 1965. II. 15. — BB.

ELVESZETT A KOCÁM

Banka János, 47 éves

Elveszett a kocám kilenc malacával,
Utána a bojtár fűzfa furulyával.

Istenem, Istenem, most hát mit is tegyek
Ezért a nagy kárért vasba vernek engem.

Kár vóna még nékem akasztófán csüngni,
Fekete hajamat szélnek elhordani!

Fekete hajamat szélnek elhordani,
Szép fekete szemem hollónak kiszedni!

Csóka, 1966. — BB.

VAN ÉNNEKEM CSIZMÁM...

Lento

Mangurás Anna, 61 éves

The image shows a musical score for a song. It consists of three staves of music. The first two staves are in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The third staff is in bass clef. The lyrics are written below the third staff: "Napnak e-re-jé-től engem ol-tal-maz-tál". The music is simple and melodic, with a slow tempo indicated by the word "Lento".

Van énnem csizmám,
El is van nevezve,
El is van nevezve,
Nagy Bimbó a neve.

Lelkem, szülöm, dajkám,
Gondviselő anyám,
Napnak erejétől
Engem oltalmaztál,
Szélnek erejétől
Kendőbe takartál!

Édesanyám voltál,
Mért nem tanítottál,
Gyöngé vésző voltam,
Mért nem hajlítottál?

Hajlítottál volna,
Ráhajlottam volna,
A betyár életre
Nem jutottam volna!

Hallottad-e hírét
A Tisza vizinek,
Még annak a hírös
Szégedi börtönnek?

Hírit is hallottam,
Szenvedtem is benne,
Verje meg az Isten
Aki építette!

Rászállott a páva
Vármegye házára,
Vizet visz szájába
A rabok számára.

Mosdjatok meg rabok,
Mert porosak vagytok,
A jó Isten tudja
Mikor szabadultok!

A szegedi börtön
Rácsos, vas ablaka,
De sok édesanya
Sírva jár alatta!

Ne sirj édesanyám,
Igy kell annak lenni!
Minden jó családból
Kell egy rosznak lenni!

Zenta, 1965. — T. G.

HA FELMEGYEK KECSKEMÉTRE

Parlando szabadon

Lőrinc Imre, 42 éves

Ha felmegyek Kecskemétre,
Kecskeméti törvényszékre,
Látom az urakat ülni,
Rám tekintett valamennyi.

Kiszabták a rabidőmet,
Szabadulnék, de nem lehet,
Holnap visznek Szeged felé,
Bámul a nép mindenfelé.

Irtam az édesanyámnak:
Küldjön ruhát a lányának.
Elküldte a fehér ruhám
Anyám jajszóval borult rám.

A labonyi börtön alja
Márványkőből van kirakva,
Az ajtaját vas borítja,
Anyám szívét szomorítja.

Ha még egyszer eljössz hozzám
Vizitáld meg az én szobám,
Két sor téglá a nyoszolyám,
Itt halok meg édesanyám!

Zenta, 1953. — F. J.

DE MAGOS A CSILAG BÖRTÖN TETEJE

Lento, rubato

Halász Vera 19 éves.

De magos a Csillag börtön teteje!
Oda leszek elevenen temetve.
Elevenen, szomorúan búsulok.
Sok az idő, soha nem szabadulok!

Esik eső, szép csendesen csepereg,
De sok asszony börtön előtt kesereg,
Sírva mondja az őrmester uraknak:
— Eresszék ki az én drága uramat!

— Jó asszonyom, azt megtenni nem lehet,
Mert szigorú Csillag börtön rendület.
Most is ott sétál a zárka udvarán,
Csörög a vas mind a két kezén, lábán.

Ez a nóta énrólam szól egyedül,
Mer el vagyok zárva a kedvesemtől,
Legszebb időm börtönbe kell töltenem,
Jaj Istenem, de sokat köll szenvednem!

Csöngetnek az egyes számú zárkába,
Rabtársaim viszik kihallgatásra.
— Rabtársaim, csak egyformán valljatok,
Sok az idő, soha nem szabadultok!

Én Istenem, mér nem szakad le az ég!
Egy font kenyér, krumplileves az ebéd.
Krumplileves az ebédem, semmi más,
A vacsorám egy keserves sóhajtás!

Kinyilott a Csillag börtön ajtaja,
Sápadt arcú fegyenc lépett ki rajta,
— Nem nyomja a nehéz vas a lábamat,
Három éve nem láttam az anyámat!

Édesanyám háza vége de sárga!
Három évig volt az fekete gyászba',
három évig volt az fekete gyászba',
Mer' a fia Csillagba volt bezárva.

Nyisd ki anyám zöldre festet kapudat,
Ereszd be a rég nem látott fiadat,
Örömrre jöttem én haza, nem búra,
Csillag börtönből lettem szabadulva!

Zentán, 1954. VIII 27. — BB.

ESIK ESŐ, CSAK ÚGY SZAKAD...

Rubato

Károlyné, Döme Klára 45 éves

Esik eső, csak úgy szakad,
Szeretnélek, de nem szabad!
Tiltsa fegyház, nem engedi.
Rabnőt nem szabad szeretni!

Árok, árok, de mély árok,
Amerre én hozzád járok!
Beleestem, benne vagyok,
A négy falnak rabja vagyok!

Mikor vittek engem Vácra.
Visszanéztem szép hazámra,
Ott láttam sok urat ülni,
Akik fognak elítélni.

— Anyám, anyám, édesanyám,
Jőjj el nézd meg az én cellám,
Tiszta vas az én nyoszolyám,
Itt halok meg édesanyám!

Hogyha meg talállok halni,
Rabruhámat rám kell adni.
Koporsóm se legyen másból,
Tiszta fehér orgonából!

Ha visznek a temetőbe,
Ne borulj a szemfedőmre!
Sírhat sz anyám, jajszóval is,
Volt egy lányod, rab lett az is!

Zentán, 1962. — BB.

HEJE, HEJE, HEJE . . .

Kálmán Jenő, 24 éves.

Heje, heje, heje, heje,
Lukas a házam teteje.
A nagy adó terhe alatt
A gerenda majd le szakad!

A házamom nincsen tető,
Majd ad rá a Goldstein Benő.
A nagy adó terhe alatt
A gerenda majd leszakad.

Hogyha jön a végrehajtó,
Nem kérdezi: hány a síro.
Kocsira teszik ágyamat,
Utolsó véka búzámat.

Én Istenem tégy egy csodát
Ezresekől szénaboglyát.
Ezres legyen a teteje
Száz forintos a belseje.

— — —

Eredj asszony a zsidóhoz
Kérjél pénzt az adóssághoz,
Ne tetesd csúfra magadat,
Ne vigyék el az ágyadat.

Három háznál hat kemence,
Körüljártam, még sincs este,
Már minálunk lefeküdtek,
Nékem ágyat nem vetettek.

Heten voltunk mink testvérek,
Mind a heten igaz vérek.
Hatnak megmaradt a jussa,
Csag én juttam koldúsbotra.

— — —

Ha kimegyek a tanyára,
Nincsen búza, nincsen árpa.
Nincs a kocsi, nincs a hat ló,
Elvitte a végrehajtó.

Le van már a búza vágva,
Keresztbe is van már rakva,
Ahány szem van egy kérdésztbe,
Annyiszor jussak eszedbe.

— — —

Nem azért jöttem én ide,
Hogy kabátom tegyem itt le,
Hanem azért jöttem ide.
A barátság hozott ide.

Bort ide, de ne vizeset,
Hogy hiába ne fizessek.
Megadom a borom árát,
Nem akarom senki kárát.

— — —

Ki látott már ilyen csodát,
Új malomnak ócska falát.
Új malomnak ócska falát,
Vén asszonynak legény urát.

— — —

Mata Kata aranykacsa,
Fürdik a gyémántos tóba,
Mikosevits ha meglátja,
Háromnapos hideg rázza.

Mata Kati nyoszolyája,
Úvegből van a négy lába,
Mikosevits ha ráugrik,
Mind a négy lába lerogyik.

Zenta, 1953.

SZEGVÁRI JULISKA

Lento

Banka Mihály, 54 éves.

— Jó estét, jó estét, Szegevári Mariska,
Itthon van-é a lányod a Szegevári Juliska?
— Itthon van, itthon van, bent van a szobában,
Alszik már, nyugszik már, a fehér ágyában.

— Menjen hát, költse föl, öltözzön a bálba,
Két pár aran gyűrűt húzza az ujjára,
Két pár aran gyűrűt húzza az ujjára,
A fehér cipőjét húzza a lábára.

— Öltözzön Juliska, jöjjön el a bálba.
Majd én ráparancsolok a szegevári bandára:
Húzzátok cigányok, estétől reggelig,
Szegevári Juliskát muszáj mulattatni!

— Engedj ki, engedj ki, engedj ki hűtözni,
A fehér cipőmből a vért kiönteni!
— Ne menjki Juliska, mer meg találsz hülni,
S két pár aran gyűrűd (az) ujjadra dagadni!

... ..

... ..

— Nem lehet, nem szabad a cigánynak megállni,
A hegedűjének réggelig köll szólni.

Átkozott az apa, átkozott az anya,
Ki egyetlen leányát bálba elbocsájtja,
Este elbocsájtja: réggelig nem látja,
Reggel nyolc órakor halva viszik haza.

... ..

... ..

Hat legény kíséri, hat teszi a sírba,
Szegvári Juliskát most teszik a sírba.

Csókán. 1965, II. 15-én. — BB.

SÁRI BÍRÓNÉ LÁNYA

Halász Vera, 15 éves

— Jó estét, jó estét, Sári bíró asszony,
Itthon van-e lánya (az) Erzsike kisasszony?

— Itthon van, itthon van, bent van a szobába,
Kedvesen nyugszik a paplanos ágyába.

— Keltse fel, keltse fel, küldje el a bálba,
Azt is mondja néki: kilenc betyár várja.

— Kelj föl Erzsi lányom, eredj el a bálba,
Karbilon cipődet húzd föl a lábadra.

Két arany gyűrűdet gyugd föl az ujjadra.

— Jó estét, jó estét, kilenc kutya betyár,
Mért hivattak engem ily késő éjszakán?

— Gyere ide mellém, ülj le a diványra,
A hat kutya betyár ráint a cigányra:

— Húzzátok cigányok, estétől reggelig,
Még a Sári bíró lánya el nem alszik!

— Eresszetek el már, hogy öltözzem le már.
Karbilon cipőmből piros vér szakad már!

— Nem lehet kimenni, nem lehet öltözni,
A három cigánynak nem lehet pihenni!

Átkozott az apa, hétszerte az anya,
Ki egyetlen lányát bálba elbocsájtja!

Este elbocsájtja, reggel hazavárja,
Reggel hét órára halva viszik haza.

— Nyisd ki anyám kapud, zöld leveles kapud,
Megvetted-e anyám a halálos ágyat?

— Csináltatsz-e anyám valami koporsót?
— Csináltak lányom diófa koporsót!

— Meghúzatod anyám a hármás harangot?
— Meghúzatom lányom mind a tizenhatot!

Zentán, 1954. VIII. 3-án. — B.B.

RONDONVÁLDI IDOL

Giusto

Károlyné Döme Klára 42 éves

Egyszer egy asszonynak tizenkét lánya volt,
A tizenkettedik Rondonvánd' Idol volt.

— Idolkám, kislányom, mi annak az oka
Kék selyem ruhádnak hosszabb a hátulja?

— Szabó nem jól szabta, varró nem jó varrta,
Király kis Miklóska maga parancsolta.

— Szabó is jó szabta, varró is jó varrta,
Király kis Miklóska nem így parancsolta.

— Hóhérok, hóhérok, vigyétek lányomat,
Vigyétek lányomat börtön fenekére!

— Jó anyám, jó anyám, várjál egy fél órát,
Várjál egy fél órát, vagy egy fél minutát!

— Nem várok fél órát, sem egy fél minutát,
Vigyétek lányomat börtön fenekére!

— Virágok, virágok, engem gyászoljatok,
Engem gyászoljatok, engem sirassatok!

— Fecskécském, fecskécském, vidd el a levelet,
Vidd el a levelet Király kis Miklósnak!

Evésnél találod, tegyed tácájára,
Alvásnál találod, tegyed párnájára!

— Alvásnál találtam, tettem párnájára,
Evésnél találtam, tettem tácájára.

— . —

Király kis Miklóska levelét olvassa,
Levelét olvassa, könnyeit hullassa.

— Kocsisom, kocsisom, hallod-e kocsisom,
Fogjál bé hat lovat, azt is a legjobbbat!

— . —

— Jó napot, jó napot, ösmeretlen anyám,
Hol van az én rózsám, Rondonváldi Dolkám?

Lönt van a folyóban, fehér lábát mossa,
Fehér lábát mossa, babáját siratja.

— Jártam ott, nincsen ott, ösmeretlen anyám,
Hol van az én rózsám, Rondonváldi Dolkám?

— Kint van a kisker'be, virágot szedeget,
Virágot szedeget, koszorút kötöget.

— Jártam ott, nincsen ott, ösmeretlen anyám,
Hol van az én rózsám, Rondonváldi Dolkám?

— Mit tűrés tagadás, be kell hát vallanom,
Bent van a szobába', fekszik koporsójába!

Mikor ezt Miklóska ő maga meglátta,
Arany nyelvű kardját maga kirántotta:

— Testem a testeddel egy sírba' pihenjen,
Vérem a véreddel egy patakba' folyjon!

Zentán, 1965. Január 13. -- BB.

FÖLMENTEM A HEGYRE...

Parlando

Banka Erzsébet, 50 éves

Fölmentem a hegyre,
Lenéztem a völgybe,
Ott láttam egy anyát
Tiszta feketébe.

— Anyám, anyám, anyám,
Ösmeretlen anyám,
Hol van a Bözsike,
Az a szép kis leány?

— Kiment az erdőbe,
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngykoszorút kötni,

— Nincsen ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám.
Hol van a Bözsike,
Az a szép kis leány?

— Elment a kocsmába,
Asztalt teríteni,
Asztalt teríteni,
Vendéget szolgálni.

— Nincsen ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám,
Hol van a Bözsike,
Az a szép kis leány?

— Elment a konyhába,
Tányérokat mosni.
Tányérokat mosni,
Tálakat törülni.

— Nincsen ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám,
Hol van a Bözsike,
Az a szép kis leány?

— Lement a folyóra
Fehér lábát mosni,
Fehér lábát mosni,
Fehér cipőt húzni.

— Nincsen ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám,
Hol van a Bözsike,
Az a szép kis leány?

— Mit, tőrés, tagadás.
Bent van a szobába',
Bent van a szobába',
Fekszik koporsóba'!

Bemegy a vőlegény,
Törkés a kezében,
Törkés a kezében,
E szavakat mondja:

— Vérem a véreddel
Folyiék egy patakban,
Testem a testeddel
Nyugodjék egy sírban.

Harangoznak dé 're,
De nem délebédre.
Most viszik a jegyest
Ki a temetőbe.

Csóka, 1965. február. — BB.

FEHÉR LÁSZLÓ

Parlando

Bodor Veronka, 52 éves

Fehér László lovat lopott
A fekete halom alól,
Nagyot pattant az ostora,
A vármegye meghallotta.

— Bátyám, bátyám, Fehér László,
Kicsoda most itt a bíró?
— Húgom, húgom, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép viola,
Horvát Miklós itt a bíró.

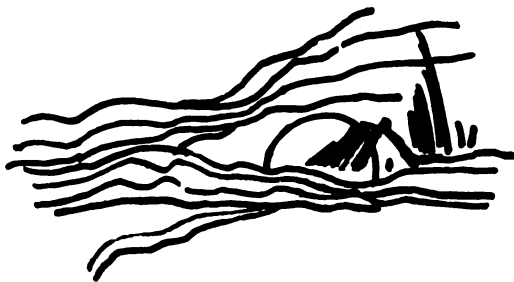
...
...

Hozok néked tál aranyat,
Tál aranyat, tál ezüstöt,
Eresszed ki a bátyámat!
Nem köll nekém tál aranyad,
Tál aranyad, tál ezüstöd,
Hájjál velem az éccaka,
Kieresztém a bátyádat.

— Húgom, húgom, Fehér Anna,
Fehér Anna szép viola,
Ne hájj vele a huncuttal,
Az akasztani valóval.
Szüzességedet elveszi,
Nekem pedig fejem vészi.

— Mosdó vized vérré váljon,
Törülköződ lángot hányjon...

Zenta, 1966. — BB

FALU VÉGÉN MAGAS NYÁRFA MAGÁBAN

Banka Mihály, 53 éves

Banka János, 45 éves,

Rubato

Falu végén magas nyárfa magában,
Juhász legény furulyáztat alatta.
— Hej, te juhász, szépen szól a furulyád,
Behallatszik Szendre báró ablakán.

Kinyílt a Szendre báró ablaka,
Kökény szemű kisasszony néz ki rajta.
A kisasszony így sóhajt fel magában:
— Mé' is lettem Szendre báró leánya!?

Szendre báró ha felül a lovára,
Kivágtat a nagyszendrei pusztára.
Meggérdezi a számadót magától,
Nem-é látta az ő lányát valahol?

— Nem láttam én báró uram, ha mondom,
Három hete mióta nincs bojtárom,
A bojtárom három hete oda van,
A nagyságos kisasszony is vele van.

Jaj, de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyikre juhász legényt akasszák,
Fújja a szél fehér ingét, szép haját,
Más öleli Szendre báró leányát.

— A nagyutcán végig menni nem merek,
Mer azt modják, fekete gyászt viselek,
Fekete gyász, hófehér a zsebkendőm,
Juhász legény volt az első szeretőm!

— Falu végén cigányasszony sátora.
De sok szőke, barna kislány jár oda,
Én is elmék, megkérem a jövőmet,
Találok-e hú szeretőt még élek?

Csóka, 1965. II — BB.

JAJ DE SZÉPEN FELSÜTÖTT A HOLDVILÁG

Rubato

Mangurás Anna, 61, éves

Jaj de szépen felsütött a holdvilág!
Báró fiú kinézett az ablakán,
— Adjon Isten, juhász legény micsinálsz?
Láttad-é a kökény szemű báró lányt?

— Nem láttam a kökény szemű báró lányt,
Nála van a cifra szűröm (a) réz baltám.
Nála van a cifra szűröm (a) réz baltám.
Abba van a tajték pipám, furulyám.

Túl a Tiszán álijják a bitófát,
Talán szegény juhász legényt akasszák,
Úgy kell neki, mé' szerette (ja) báró lányt,
Mért nem szeret hozzá való szegény lányt?

Zenta, 1965. — BB.

CSENDES ESTE SZÁLLOTT LE A PUSZTÁRA

Szabadon

Banka János, 45 éves

Csendes este szállott le a pusztára,
Elnémult a bodor tinó kolompja,
Csak egyedül sírdogál a furulya.
A kisasszony az ablakon hallgatja.

Szépen legel a kisasszony gulyája,
A kisasszony maga sétál utána,
Már messziről kiáltja a bojtárnak:
— Szívem Bandi teridd le(j)a subádat!

— Nem terítem biz én le (j)a subámat,
Jön a tilos, behajtják a gulyámat.
— Már te avval szívem Bandi ne gondolj,
Jó az anyám, maj' kiváltja ha mondom.

Még a búza ki se hányta a fejét,
Már a madár mind elhordja a szemét.
— Jaj Istenem, én Istenem, Istenem,
Látod anyám mire visz a szerelem!

— Lányom, lányom, lányomnak se mondalak,
Ha (j)én téged egy gulyásnak odadlak!
— Nem bánom én, édesanyám tagadj meg,
Az én szívem a gulyásért hasad meg!

Csóka, 1965. II. 15. — BB.

DOBOS GÁBOR

Lento, giusto

Mangurás Anna, 61 éves

Dobos Gábor húsz esztendő's korába'
Lovat lopott a szegedi pusztákba',
Lovat lopott, mind a három deres volt.
Igy tudják hogy Dobos Gábor betyár volt.

— Kocsmárosné, nekém halat süssön kend,
(az) Asztalára citromos bort hozzon kend,
Alsó, felső kapuját be zárassa,
Szolgálóját trázsára ki állíjja!

Bészalad a szolgáló nagy ijedve:
— Amott vágtat kilenc zsandár fegyverbe!
Dobos Gábor nem vette azt tréfára,
Felugrott a kesej lova hátára.

Dobos Gábor kiszalajtott a gyöpre,
Lova lába megbotlott a gödörbe,
A zsandárok ott érték már fektébe,
Dobos Gábor a nagy Istenre kérte:

— Üzenjék meg hát a feleségemnek,
Viselje gondját a gyermekeimnek,
Engem visznek Alsó-Félegyházára,
Ott húznak fél a nagy akasztófára.

Zenta, 1965. T. G.

PISZÁR PALI

Lento, giusto

Mangurás Anna, 61 éves

Sej, hallották-e szép Zentába' mi történt,
Kazinci Janit az éjszaka megölték.
Piszár Pali volt annak a gyilkosa,
Sej, aki annak (az) életét kioltotta.

Sej, Piszár Pali tulipántos ládája,
Abba van a gyilkoló kés bezárva,
Fontos lakatra van a keze verve,
Sej, egész éjjel ül a sötét börtönbe'.

Sej, Piszár Pali levelet ír anyjának,
Slingölt párnát küldjön feje aljának,
Édesanyja visszaírja (ja) fijának,
— Sej, Bandi Flórinét hívjad édesanyádnak.

Zenta, 1965. — BB

Sej, jaj de szépen harangoznak, temetnek,
A nagyutcán gyászkoporsót emelnek,
Az van írva (ja) koporsó (j)ódalára,
Sej, Piszár Pali vót ennek a gyilkossa.

Sej, jaj, de porzik a zéntai nagyutca,
Piszár Palit most kísértik bē rajta,
Fínyēs csizsma van az lábán, vas rajta,
Sej, húsz esztendő van a számára szabva.

Szuromi András, 79 éves, Zenta, 1965. — BB.

PISZÁR PALI

Lento, giusto

Hanák József, 89 éves

Sej, ezernyolcszázkilencvenegy év végén,
Mi történt a vásárnak az éjjelén,
Szomorú hír szállotta meg a várost,
Sej, átkozott légyen a híres kocsmáros.

Sej, Piszár Pali belépett a kocsmába.
Kazinci Fercsi fellépett egy lócára,
Piszár Pali odalépett hozzája,
Sej, mindjárt (a) kését beledöfte torkába.

Sej, Piszár Pali tulipántos ládája,
Abba van a gyilkolószer bezárva,
— Édesanyám, rejtse el eztet ha lehet,
Sej, jön a csendőr, megköti a kezemet.

Sej, szép Zentába' harangoznak, temetnek,
A nagyutcán gyászokorsót emelnek,
Az van írva mind a két oldalára.
Sej, Piszár Pali volt annak a gyilkosa.

Sej, Piszár Palit kísérik a tömlöcbe,
Kazinci Fercsit viszik a temetőbe,
— Piszár Pali, megbánod te ezeket,
Sej, hogy egy lányért vetted el életemet.

Sej, Piszár Pali hazaüzent anyjának,
Slingölt párnát küldjön feje aljának,
Édesanyja visszaüzent fiának,
— Sej, másik asszonyt vállalj édesanyádnak.

Zenta, 1965. — F. J.

FARKAS JULCSA

Rubato, con moto

Mangurás Anna, 61 éves

Ezernyócszáznyócvanhatodik évbe',
Mi történt az Ivánovics kis kertbe'?
Farkas Julcsa föllépett az asztalra,
Rögtön, minjárt bele (j)esett a dobba.

Mikor ezt a jóbarátja meglátta:
— Jaj Istenem! Álljon le (j)a masina!
Jaj Istenem! Álljon le (j)a masina,
Farkas Julcsa bele (j) esett a dobba!

Farkas Julcsát kivették a nagydobból.
Elvitték a zsidó orvos házához,
Zsidó orvos elfordul és azt mondja:
— Ennek már a Jó Isten az orvosa!

Farkas Julcsát viszik a temetőbe,
Juhász Imrét kísérik a börtönbe.
Farkas Julcsát menné' jobban sirassák,
Juhász Imrét anná' jobban vasalják.

Zenta, 1965 telén. — T. G.

— Annus néni! Miért vasalták meg ezt a Juhász Imrét?

— Azé vasalták még, mer — úgy hallottam, úgy volt a beszéd akkor, — hogy ezt a lán't ő szerette volna. Es a lány nem akart neki engedelmeskenni, nem akarta elvállalni a szerelmet. Es amikó a lány fölmént váltani a másik dobos lán't a dobra, ez az Imre fönt volt amavval, etetett. S akkó úgy vágta a kévét a dobba, hogy beleesött a dobba. Nem ugrott, hanem beleesött. — BB.

KILENC BETYÁR

Moderato

Banka Erzsébet, 50 éves

Jaj, de széles, jaj, de hosszú (j)ez az út,
Amelyíken kilenc betyár elindult,
Amelyíken kilenc betyár elindult,
(a)Kocsmárosné udvarába befordult.

— Kocsmárosné, adjon Isten jó estét!
— Adjon Isten az uraknak szerencsét!
— Ne kívánjon az uraknak szerencsét,
Még az éjjel szívét járja (j)a nagy kés!

Kocsmárosné kísétál a kisker'be,
Föltekintett a csillagos egekre:
— Jaj Istenem, hogy kell nékem meghalni,
Hogy kell nékem három árvát itthagyni?

— Marcsa lányom, eredj le (j)a pincébe,
Hozzá' fel bort a legnagyobb iccébe!
— Nem kell nékem sem a bora, sem maga,
Csak a pénzét rakja le (j)az aszta'ra!

— Marcsa lányom, eredj be (j)a faluba,
Csináltassál gyász koporsót számomra,
Arany szöggel veresd rá (j)a nevemet
(Hogy) kilenc betyár vette el életemet!

Csóka, 1965. február. — BB.

JAJ, DE MAGOS A KENDÉRGYÁR TETEJE

Lento, giusto

Halász Vera 16 éves

Jaj, de magos a kendérgyár teteje,
Ráhajlott a mandulafa levele,
Mandulafa levelestül, sej de ágastul, —
Elválásom tegnap volt a babámtul.

Hat órakor mégyünk a kendérgyárba,
Édesanyám sírva tekint utánam,
Sírhat sz anyám, sírba tesz a magas kendérgyár,
Elhervaszt egy kökény szemű barna lány.

Tegnap előtt kigyúlladt a kendérgyár.
Abba égett tizenhárom barna lány,
Verd meg Isten, verd meg azt a jó édesanyát,
Ki a kendérgyárba adja a lányát.

Tegnap előtt leégett a kendérgyár.
De sok anya hazavárja a lányát,
Engemet már nem vár haza az édesanyám,
Mer' tudja, hogy temető lett a hazám.

Zenta, 1954. VIII. 27. — BB.

BÁLÁZS SÁNDOR

Lento

Károlyné Döme Klára 42 éves

Bálázs Sándor kimént a kis ker'be,
Leült egy nyíló rózsa tövébe,
— Nyílj ki rózsa, nyílj ki a kalapomra,
Kedves babám, borulj a vállamra!

— Nem nyílik a rózsa a kalapomra,
Nem borul a babám a vállamra,
Rámborultál jusson az eszedbe,
Esküdtél, hogy szeretsz örökre.

— Megesküdtél a magas egekre,
Hogy hú leszel, sosé felejtess el,
De már látom, hogy elfelejtettél,
A szívedből egészen kivettél.

— Tártsd ki rózsám hófehér kebledet,
Ha nem szeretsz, egy golyó a tied!
Nincs kegyelem, hallatszik egy dörrenés,
Agyon lőtte a hűtlen kedvesét.

Mély sóhajtás száll a magos égbe,
Megreped Bíró Mariska szíve.
Piros vére kifolyott a földre,
A világtól búcsút vett örökre.

Balázs Sándor gyilkos fegverével
Belelőtt az ő maga szívébe:
— Jaj Istenem, életem csillaga,
Veled együtt elmegyek a sírba!

Zenta, 1964 őszén. — BB.

KOVÁCS ERZSI — SZABÓ ANTAL

Moderato

Károlyné Döme Klára, 42 éves

Záporeső csordul a magas égből,
Sűrű könny hull két szerelmes szeméből,
Minden cseppje azt siratja az égnek,
Két fiatal! most adtak át a földnek.

Kovács Erzsi, úgy nevezték a léját.
Ki megérte szép tizenhét tavaszát,
Szabó Antal volt neki a kedvese,
Aki őtet olyan nagyon szerette.

A világtól mindketten elbúcsúztak,
Szerelemből gyász halált választottak,
Mert nem lehettek egymásé szegények,
Ellenezte a kőszívű szülője.

Kovács Erzsi anyja ezt ellenezte,
Hogy ő lenne Szabó Antal kedvese,
Gazdagabbat találhatna magának,
De más legény nem kellett a jéjányának.

Zenta, 1964. — BB.

SZARVAS ISTVÁNY

Poco rubato

Bene Erzsébet, 72 éves

A dánosi pusztának az aljában,
Állt egy csárda egyedül egymagában,
Szarvas István volt annak a gazdája,
Oldalán volt felesége és lánya.

Este van már, kilencre jár az óra.
Alvóra tért az asszony is Teruska,
Szarvas István egyedül, egymagában,
Várja jön tán még vendég a csárdába.

Egyszer csak betoppantak a cigányok,
... ..
Ítalt kértek a cigányok szaporán,
Pedig vérre volt éhes a karaván-

Szarvas István borért ment a pincébe,
Nagy sikolytás hallatszott a fülébe.
Szarvas István fölhatolt a szobába,
Maga után az ajtót is bezárta.

De (ja) cigányok fejszével kinyitották,
Szarvas István fejét kétfelé vágták,
A cigányok jól végezték a munkát,
Rá(j)adásul felgyújtották a csárdát.

A tűz láttára eljöttek a népek,
Akkor látták a borzasztó esetet,
Szarvas István felesége és lánya,
A szobába' fetrengettek a vérbe.'

Zenta, 1965. január. -- BB.

A »Zentavidéki népballadák« húsz balladája után ez a füzet terjedelmében bővebb, műfajában változatosabb, színesebb anyagot tartalmaz. 38 dált, némelyiket több változatban. Valamennyi epikai jellegű. Nagyobb részük nyilvánvalóan nem ezen a vidéken született. Ezen a vidéken ma még énekelt, itt élő emberek ajkáról rögzített változatok csupán, s csak nagyon kis részüknél bizonyítható a zentai eredet.

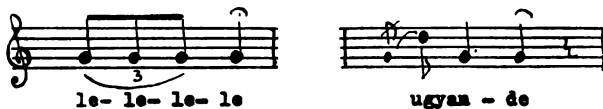
Az alföldi vagy dél alföldi népdalkincs — helyenként az egyetemes európai balladakincs szerves része mind. Rohamosan fogyó hagyatéka a múltatnak. Dokumentációként jegyeztük le őket: ezidőben, a mi vidékünkön, im, így énekeltek.

Vidékünkön ez a viszonylag nagy számú, ilyen típusú dal népünk erős hagyományörző képességének tanúbizonysága. Ezt az epikai dalgazdagságot ugyanis megfelelő mennyiségű lírai dal kíséri. Ha kivételes ez az epikum-gazdagság, begyűjtésük ugyanis viszonylag könnyűszerrel sikerült, akkor csak a jó hagyományörzésnek tudható be, és nem idegen hatás.

Az itt közölt dalokat négy, már rokon nemük miatt is nehezen elválasztható csoportba osztottuk, inkább hangulatuk, személyi vonatkozásuk, mint műfajuk szerint. A juhásznóták és betyárdalok jórésze, s utánuk az úgyszólván átmenetként csoportosított rabnóták és balladás dalok tulajdonképpen már maguk is balladák. Az eredetükre nézve legősibb, — Csanádi-Vargyas csoportosítása szerint »klasszikus« — balladák így kerültek a negyedik csoport elejére (a 22-től a 26-ig). Ezek története többszáz éves, némely bennük előforduló motívum eredetét pedig még sokkal távolabbra vezeték vissza, még ha nyelvezetükben illeszkednek is az újabb korok nyelvéhez, vagy ha új, sokszor idegenszerű dallamot vesznek is fel. A »Zentavidéki népballadák -ban közölt változatokkal együtt így a »halálra táncoltatott lány« balladája három, a »bűnbeesett lány« ballada típus kettő, az »eladott lány« s a »Fehér László« típusú balladák változatai egy-egy új változattal gyarapodtak.

Az itt közölt balladák és dalok változatainak száma és irodalma, (néhány kivételével) igen nagy. A változatok felsorolását ezért is mellőztük. A jegyzetek a dal életével kapcsolatos, ilyen vagy olyan okból fontosnak vélt gyűjtői megfigyelések, vagy megjegyzések. A szöveg lejegyzésében a szalagon rögzített kiejtést követjük. Éneklőink táj-jellegű kiejtése ugyanis a legtöbb esetben már nem következetes. Valamennyi szöveg és dallam Dr. Burány Béla, Fábri Jenő és Tripolszky Géza gyűjteményéből való. A gyűjtők nevének kezdőbetűit a gyűjtés esztendejének megjelölésével együtt a szövegek végén tüntettük fel.

1.— Száraz kútgém üres válú... — vidékünk legejterjedtebb pásztor dallama. Ötfokú, ősi dallam. Azok közül a régi dallamok közül való melyek epikai szövegeket kísérve új sorokkal szabadon bővülnek, ha az ugyancsak régi típusú epikai szöveg úgy kívánja. (L. a »Fehér László« című balladát). Szinte egyénenként, éneklőnként variálódik, de csak apró eltérésekkel. Rengeteg nyolcas ütemű szöveget kísér. A töredék-szövegekben is majdnem mindig tiszta epikum rejlik, annak hangulata érződik át. Egyik éneklőnk közlése szerint (Bodor Veronka, 52 éves, Zenta) régen a versszakok végén ilyen hozzátétet is énekeltek őrégeink:

vagy

Mindektűző régi zeneszerszámok hangját utánzó szándékkal képzett hozzátétnek tűnik. Míg az első a bőrduda hangját idézi, a másik valószínűleg valamilyen húros-vonós zeneszerszám (gajda-szerű) hangjára emlékeztet.

A közölt epikai egységek nálunk is csak a dallamon keresztül kapcsolódnak. Valamennyinek külön-külön számos változata, kiterjedt szakirodalma van. Elsősorban pásztor körökben elterjedt szövegek.

Banka János az »Esteledik, alkonyodik« kezdetű rész két versszakát más dallamon is ismeri. Ez egy széles körben ismert Hortobágy-vidéki eredetű dallam változata. Az 1965-ben, Csókán lejegyzett dallam a következő:

6.— Nem akar a vezérürüm legelni. — Közismert pásztor dal. Néhol »ökör sorda« szerepel a »vezérürüm« helyett). A nagy pusztákról került erre a vidékre. (»Jászberényben, Átokházán születtem«... énekelte Kálmán Jenő, Zentán, F.J. gyűjt.) — A Kálmán Jenő által énekelt szövegben a hetykébb, kihívóbb motívumok még jobban kihangsúlyozottak:

»Hat zsandárnak nincsen annyi hatalma,
Hogy engem a nyájamtól elhajtana.
Olyat vágok zsandár káplár fejébe.
Hogy lebarul a számadó elébe.

Megüzenem a szegedi bírónak,
Annak az akasztófára valónak,
Ne kerestessen engem a pusztába',
Jó bort iszok a lebuki csárdába',«

8.— **Kondorosi csárda előtt...** — Más változata már a rádión és publikációkon keresztül is terjed a magyar nyelvterületen. Gulyásdal. Ez a változat természetes úton került erre a vidékre.— A második sor befejező szótagainak dallama nemcsak az ütemszám szerint változik versszakonként. Az első és a harmadik, valamint a második és a negyedik versszak sorvége dallamában azonos. A negyedik versszakban e sorvégnek ilyen szövegformálása miatt a dallamváltoztatás szükségszerű, míg a második versszakban a szöveg erre nem kényszerít.

9. és 10.— **Amoda lent a hegy oldalába'**. — A közismert, 1845-ben Szalkszentmártonban írott Petőfi vers, az »Alku« folklorizált változata. Dallamát régebbinek tartják. A dal önállósodott élete folyamán a dallam úgyszólván semmit sem változott, csak a szöveg. A nagyon sok apró szövegváltoztatás mellett az eredeti két versszak elé is új versszak kerül, (talán a kép teljessége kedvéért), a végén pedig tovább folytatódik. Az eredeti »Alku« motívum után új, különálló versszakok is kapcsolódnak a dalhoz, — csupán a dallamon keresztül, — teljes balladák is és egyéb epikumhangulatú szövegek melyek valószínűleg más dallammal is ismertek.

»Alku típusú népdalaink«, -ről külön tanulmányt írt Katona Imre (Ethnographia, LXXVI. évf. 4 sz. 1965.) Mint ilyen típusú dalt veszi számba a »**Jó gazduram adja ki a bérem**« kezdetű juhászdalt is. Ennek edig mintegy 21 változatát jegyezték le.

11. — **Betyár legény a pusztába.** Több dallamon elterjedt betyárdal. Címadó juhásznótánk szövegében is szereplő szövegformája a leginkább ismert. A Törteiné által énekelt töredék utolsó sora a szokványostól némileg eltérő tartalmat sejtet.

12. — **Amott, amott jönnek a zsandárok...** — A »Nem messze van ide Kismargita« című közismertnek monható betyárballada változata. A közismerthez közelálló több változatát is lejegyeztük. Ime egy újabb keletű:

Kapusi Máttyás 70 éves

Nem messze van ide Kismargita,
Környes körül folyja azt a Tisza,
Közepiben a Becsali csárda,
Abba mulat egy betyár bújába'.

Arra megy a csendörök káplárja,
Azt kérdezi, ki van a csárdába,
Feleli (j)a kocsmárosné lánya:
— Öreg bakák mennek szabadságra.

— Küldje ki hát azt az öreg bakát,
Mutassa meg az igazolványát,
— Ki sem megyek, meg sem adom magam,
Kinek tetszik, vigye (j)el a lovam.

Nem a lovam, sem nyeret sajnálom,
Nyereg alatt a bugyellárisom,
Nyereg alatt a bugyellárisom,
Abba fekszik százezer forintom.

Csóka, 1966. B.B.

13. — **Fürdik a holdvilág**... Kálmány Lajos gyűjtői jegyzeteiben külön elemzi e dal egyéb változatainak első szöveg-sorát, s annak eltérését Petőfi 1844 áprilisában írott, közismert versétől. Kálmány változatai következetesen »... megegyeznek abban, hogy az első sorban az ég helyett éjt tettek. Nem mint némelyek gondolják, hogy egyszerűbbé tegyék a verset, hanem, hogy érthetőbbé.« Ebből a szempontból szemlélve a Törteiné által énekelt »nap tengeriben« (nem véletlen nyelvbótlás!) kissé furcsának, romlásnak tűnik.

A szöveg Petőfi verséből alakult. Dallamára vonatkozólag lásd a »Kikindai urak« c. ballada jegyzeteit.

15. — **Kikindai urak.** — Dallama valamikor erősen elterjedt, epikai dalokat kísérő dallam lehetett. Azon kívül, hogy két különböző személytől két régi balladát jegyeztünk le ezen a dallamon, a »Fürdik a holdvilág« kezdetű betyárdalunk és a »Van énnékem csizmám« kezdetű régi rabnóta dallama is ennek változata. Más parlandó jellegű változatain számos, nyomdafestéket nem tűró régies nyelvezetű szöveget is lejegyeztünk.

Korponai Mihály, csókai zenész a következő teljesebb dallamot tamburálta magnószalagra azzal a megjegyzéssel, hogy »Barna Pétyiről szóló nóta« (ballada) dallama:

Helyenként az Árgírusról szóló históriás ének dallamára emlékeztet. A szövegére sajnos nem emlékszik.

A Barna Péterről szóló balladaváltozatok jegyzetei a legrégebb betyárok, Angyal Bandi, Zöld Marci kortársaként említik Barna Pétert.

A Banka János által énekelt szöveg második fele egy régi ballada töredékben maradt befejező részének tűnik, melyhez az első négy sor utólagos kiegészítésként kerülhetett.

17. — **Van énnékem csizmám.** — Régies, igen szép rab-ballada. A hatodik versszakában ilyen szövegforma is előfordul: »Verje meg az Isten, Akiért szenvedtem«. Dallamára vonatkozólag lásd a »Kikindai urak« c. betyárballada jegyzeteit. Elterjedtebb ez a két versszakos, különálló töredéke:

Kalmán Jenő, 24 éves

Parlando

A szegedi fegyház,
Kőből van kirakva,
De sok édesanya
Sírva jár alatta.

Ne sírj édesanyám
Így kell ennek lenni,
Minden jó családban
Kell egy rossznak lenni.

1952, Zenta, — F.J.

18. — **Ha felmegyek Kecskemétre.** — Régi rab-ballada. Csanády-Vargyas »a legkönnyebben változó szerkezetű balladák közé tartozó«-nak mondja ennek típusát. (»Mikor megyek Debrecenbe« — Röpülj páva, 183. sz.) Színes, szép változatát Kálmány közeli szomszédságunkban jegyezte le, Törökbecsén. — A női főszereplő valószínűleg későbbi alakulás.

19.— **De magos a Csillag-börtön teteje.** — A szövege újhangzású, régi keletű lírai szövegekkel kontaminált. A rabság okára vonatkozólag távoli utalás sincs. A dallam kölcsönzött. Ezzel a lírai szöveggel is legyűjtöttük, más forrásból:

Édesanyám, adjon Isten jó estét,
Hazahoztam ezt a barna menyecskét,
De nem azért vettem el, hogy szeressem,
Édesanyám könnyebbségét kerestem.

Ezt a kislányt akkor kezdtem szeretni,
Mikor a kapuba kezdtem ölelni,
Megszerettem gyönyörű szép szaváért,
Homlokába gondörödő hajáért.

Énekelte: Kaszás Gizella
19 éves, Zentán, 1953. B. B.

20. — **Esik eső, csak úgy szakad.** — Újkeletű rabnóta. A század első felében sokat hallható »ravnő« daltípus egyike, régi rab-balladák utóda. — Eredetileg lírai dalból alakult. Éneklője (Károlyné Döme Klára) ezt a szövegét is tudta:

Azt kérdezik miért iszok,
Hogy én mindig mulatozok,
Végig járom a kocsmákat,
Elhúzatom a nótámat.

Esik eső, csak úgy szakad,
Szeretnélek, de nem szabad,
Tiltsa anyám nem engedi,
Nem szabad téged szeretni.

Nincsen anyám, nincsen apám,
A világ is haragszik rám,
Olyan vagyok mint a gólya,
Kinek nincsen pártfogója.

Anyám, anyám, kedves anyám,
Kedves fölnevelő dajkám,
Bár csak engem kis koromban,
Zártál volna koporsómba.

A balladás szövegben a lírai dalból való utólagos alakulás helyenként még nyelviileg sem csiszolódott eléggé. — Cigány szövege is van.

21. — **Heje-heje-heje-heje**... — Elbeszélő jellegű, meglehetősen lazán összefűzött szövegű dal, zentai vonatkozású szövegrészekkel. (Goldstein Benő zsidó fakereskedő volt Zentán a második világháború előtt, Mikosevits Kanut királyi közjegyző volt a század elején, a Mata vezetéknev a Rudics család ragadványneve («csúfneve») már a múlt század végén.)

E dal alapját a népdalkutatás eddigi eredményei szerint egy műdal szolgáltatja. Költője Losonczy László (1812—1879) nagykőrösi tanár (Arany Jánossal egyidőben). A máig úgyszólván teljesen folklorizálódott költemény nyomtatásban először 1857-ben Pesten, második kiadásban 1878-ban jelenik meg Nagy-Kőrösön. A lassan népdallá váló dalt a folklorizálás különböző fokain több gyűjtő lejegyezte, s eddig többféle szempontból képezte külön tanulmány tárgyát. (Lásd: Ortutay: Kálmány Lajos népköltési hagyatéka, I. Történeti énekek és katonadalok, 267—277 old.)

Bár itt közölt változatunkban fellelhető még az eredeti költemény nyoma, a műköltés észrevehető jelei nélkül. A folklorizálás itt már úgyszólván teljesnek vehető.

22. — 23. — **A halálatáncoltatott lány** ballada csoportjába tartozik mind a SZEGVÁRI JULISKA, mind pedig a SÁRI BIRÓNÉ LÁNYA. —

Alapötletét, magát a halálatáncoltatást az egész magyar nyelvterületen kívül német, szláv és román nyelvterületen is ismerik, verses, vagy mesés feldolgozásban.

Az első (Szegevári Juliska) régiesebb, töredékes. A Halász Vera által énekelt Sári bíróné lánya változatban a kilenc betyár szerepeltetése és a záró motívum más, ismert balladákból olvadt az itt közölt változathoz. — A halálatáncoltatás okára utaló »két pár arany gyűrű« mindkettőben előforduló sor a Sári bíróné lánya esetében csak sorismétlés.

24. — **Rondonváldi Idol**. — A szintén nagyon régi keletű »szegyenbeesett lány« balladacsoport egyik változata. Nagyon sok néven ismert. Az itt közölt idegen hangzású név valószínűleg vásári terjedés nyoma, vagy pontatlan megfigyelés következménye (Londovári Ilonka, Landervári Dorka, Londováli Ilonka stb.c.változatok).

25. — **Felmentem a hegyre.** Egyetlen motívumra, a visszatérő keresés motívumára épített ballada-töredék. — Az első versszak vajmi kevés sikerrel igyekszik kerekké tenni ezt a koldusénekszerű dallamon énekelt, az adott motívumot úgyszólván teljesen kimerítő balladát. Az első versszak, mely valószínűleg nem utólagos pótlás, hanem nagyon leromlott töredék, hihetőleg nagyon hosszú történetet lenne hivatva helyettesíteni.

A visszatérő keresés motívuma a »szégyenbeesett lány« balladacsoporton kívül egy másik, nagyon régi balladatípusnak: az »eladott lány« balladatípusnak is fontos kísérője. A »völegény« szó használata, valamint a töredékes versszak első két sora: a hegyre való felmenés és a völgybetekintés a keresés motívum előtt arra enged következtetni, hogy az itt közölt töredékünk az »eladott lány« balladatípus valamelyik változatából maradt vissza.

(Pl.: »Inasom, inasom, kezem táplálója,

Eredj fel a hegyre, ama nagy toronyba,

Nézz széjjel, nézz széjjel a bécsi pusztába,
Nem látsz-e valakit, nem látsz-e valakit? ...«

— »Erzsébet kisasszony«, Finciczki
Mihály gyűjtése, Ung.—

»Bátori Kalára, édes, kedves jányom, .
Állj fel az kőpadra, állj fel az kőpadra,
Nézz ki az ablakon, jön-é most valaki? ...«

— »Bátori Kalára«, Kodály gyűjtése,
Nagyszalonta.

»Állj fel lányom, állj fel, állj fel a kőpadra,
Nézz ki az ablakon: mit látsz-e alatta? ...«

»Boriska szép lánya«, Gyulai Pál gyűjt.
Gyalu, Kolozs.

26. — **Fehér László.** — Középkori keletű ballada. Tárgytörténete szerint olasz eredetű. Magyarországon 1547-ben jelenik meg az első írásos, latin nyelvű levél-hír egy hasonló tárgyú eseményről Milánóban, melytől a balladát származtatják. — Az egész magyar nyelvterületen elterjedt, »Fehér László« címen ismert ballada személyeiben s más vonatkozásaiban is teljesen magyarrá vált, balladai értékben tökéletesedett.

Az itt közölt töredék, bár nagyon hiányos, azon a tényen túl, hogy vidékünkön még lejegyezhető, egyéb szempontból is érdekes: szövegünk az eddig ismert változatok közül leginkább a Kálmány Lajos által, dallam nélkül lejegyzett szövegre emlékeztet, szinte töredékének tűnik. Bár ezt már nem lehet egészen biztosan állíta-

ni, tekintettel dallamunk. elterjedtségére ezen a vidéken, talán a dallamazonosság is feltehető. (Lásd: címadó juhásznótánk jegyzetét).

A dallamnak ilyen, szövegtől függő, új s új sorokkal való szabad bővülése a dallam régi volta mallet tanúskodik. Vidékünkön ritkaság számba menő érdekesség. (Lásd még: a »Van énnékem csizmám« kezdetű rab-balladát).

27.— 28.— **Szendre báró lánya.**— A »Falu végén magas nyárfa magában« és a »Jaj de szépen felsütött a holdvilág« kezdetű balladaváltozatok a »Zentavidéki népbaldadák«-ban közölt változattal együtt csak egy-egy példány a Szendre báró leányáról szóló változatok sokaságából, melyek Zentán és vidékén valószínűleg fellelhetők. A változatokat sokszor csak a dallam s egy-egy új versszak teszi megkülönböztethetővé. Néha egy énekes két különböző dallamon is ismeri. Csanády és Vargyas »ma a leginkább ismert ballada«-ként említi (»Röpülj páva«)

A Mangurás Anna által énekelt töredék utolsó két sorában érdekesen formált »társadalmi« szentencia elűt a szokványos változatformáktól. Mangurás Anna, e változat éneklője a következő dallamon ismeri a teljes formát:

A Bankáék által énekelt ballada első négy versszakával azonos, vagy csak szavakban eltérő szövege után a következő versszakot éneklő Mangurás Anna:

»Szendre báró hintót küld a lányájé,
Kilenc zsandárt meg a bojtár legényé,
Vissza hozzák (a) kisasszont a hintóba,
Utánna (j)a bojtár legényt vasalva«.

Szabo Gizella 16 éves és Farkas Aranka 20 éves felsőhegyi lányok ilyen dallamon énekelték 1953-ban:

*malor
bit
lei*

Ennek szövegében az előbbiekkal azonos négy versszak után az ötödik így szól:

»Szendre báró másnap reggel mérgébe,
Kivágtat a nagyszendrei erdőbe,
Ott találja rezgő nyárfa tövében,
Boldogan ül a babája ölében.«

A »Lányom, lányom, lányomnak se mondalak«, és a »Túl a Tiszán faragják már azt a fát« kezdősorú versszakok után így éneklik:

»Szendre báró, hogy nem fáj a te szíved,
Mikor ezt a juhászlegényt megölted? —
Akkor nem fáj, de most mindjárt meghasad,
Viselem a negyvenkettős rabvasat.«

Ez a motívum a »Szabó Vilma« (»gyermekgyilkos anyja«) balladati-pus némelyik változatában is előfordul. Valószínűleg onnan került a »Szendre báró« balladába is.

29.— **Csendes este szállott le a pusztára.** — Igen sok változata az itt közölt második versszakkal kezdődik. Más gyűjtők észrevétele szerint sem keveredik általában a »Szendre báró« juhász-balladával. Itt a balladás vég, a társadalmi összeütközésből eredő bűnhődés, az akasztás is elmarad. Kevert formáját is legyűjtöttük.

Bóbán János, földműves (kéziratos lejegyzés)

A fa alatt szépen szól a furulya,
Endrő báró leánya is hallgatja,
A kisasszony így sóhajt fel magában:
— Mért is lettem Endrő báró leánya?

Szépen legel az uraság marhája,
A kissasszony maga sétál utána,
Már messziről kiáltja a gulyásnak,
— Szívem Bandi terítsd le a subádat!

— Nem teritem én le az én subámat,
Mert a betyár elhajtja a marhámat.
— Szívem Bandi csak te azzal ne gondolj,
Kifizeti öregapám, ha mondom!

Endrő báró ha felül a lovára,
Elvágtat a zöldleves pusztába,
Meggérdezi legkedvesebb bojtárját,
Merre látta az ő kedves leányát,

— Báró uram, ha én mondom, nem láttam,
Öt hete már, hogy a gulyás oda van,
Öt hete már, hogy a gulyás oda van,
A nagyságos kisasszony is vele van.

— A kisasszony nem gulyásnének való,
Slingölt szoknya nem a harmatra való!
— Én nem bánom, édesapám, tagadj meg,
Az én szívem a Bandié hasad meg!

Jaj de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyre a gulyáslegényt akasztják,
Fújja a szél pamuk ingét gatyáját,
Mért szerette Endrő báró leányát.

Zenta, 1952. — F. J.

Az összevonas ez esetben a legegyszerűbb módon történt: az első, a negyedik, az ötödik és a hetedik versszak a Szendre báró balladából valók, a többi versszak a gulyásdalból került ebbe az összevont változatba.

»Szépen legel az uraság marhája« kezdettel, a Bankáék által énekelt szöveghez egészen közel álló szöveggel, a következő dallamot is lejegyeztük:

Lőrinc Imre, 42 éves

Zenta, — 1952 — F. J.

30.— **Dobos Gábor.**— A »Csali Pista« balladacsoportba tartozó betyárballada.

31.— 32.— **Piszár Pali.**— Hiteles, zentai történetből született ballada. Nincs még száz éves. Egy elkallódott, korabeli zentai újság tudósítást is közöl az eseményről a »Hírek« rovatban. A szereplők rokonai ma is élnek még Zentán. A szövegben szereplő Bandi Flóri ragadványnev, (Vörös Flóri). Kocsmája volt Zentán, a néhai »Hajduska kocsmá« őse. — (»Bandi Flóri első kézből kapva a leczkét, kvalifikálódott kocsmája zsványok barlangjává, nála lakván az útonálló zsidó bíró.« — Zentai ellenőr, 1891. Március 8. IX. évf. 10. sz.)

Az esemény okára a Hanák József által énekelt változat vet némi fényt (»Sej, hogy egy lányért vetted el életemet«). Más elbeszélők viszont virtuskodásból eredő veszekedést említenek. A kocsmárosék szerepe még nem egészen világos.

Maga a ballada már mindinkább csak töredékekben él tovább. A jelentős rövidüléseken kívül a szöveg helyenként variálódik is (I. v. szak.) Hanák József már egyik főszereplő nevét is megváltoztatva énekli (»Kazinci Fercsi«). A dallama változóbb. Hihetőleg a Mangurás Anna és Szurómi András által énekelt dallam az »eredeti.Ebből alakult a Lenyel Ilona által énekelt dallam (»Zenta-vidéki népballadák«), mely annyiban tér el az eredetitől, hogy a második és harmadik sorokban a második ütem negyedei nyolcadokká rövidülnek, a harmadik és a negyedik sor dallamai pedig még két negyed hang nyolcaddá változtatása után, apostrofált hiányjel után összevonódnak. Míg ebben az esetben csak ütembéli változásról van szó, a Hanák József által énekelt változatban már nemcsak az ütem, a dallam is változik.

A Mangurás Anna által énekelt szöveg második versszaka összevonás, kopás eredménye. E versszak második két sorának kiegészítő részét még nem találtuk meg.— Bár az eredeti ballada a több helyről lejegyzett szövegrészek alapján lassan a maga teljességében kezd kialakulni, valószínűnek vehető még néhány versszak hiánya.

33.— **Farkas Julcsa.** Úgyszólván az egész magyar nyelvterületen elterjedt, újabbkori ballada. Utalnak erre a kapitalizmussal együtt jelentkező újabbkori momentumok: cséplőgép, zsidó orvos, stb. A balladában előforduló férfi név sűrűbben változik mint Farkas Julcsa neve. Sokszor nem is említik, szerepe is elmarad.

Az 1886-os év más, újabbkori balladáknak is kezdő sora. — Az esemény helyeként igen sok esetben dél-alföldi helynevek szerepelnek: Szegedvidék, Zenta, Szlavónia, »Belegrágy«, stb. Ennek magyarázata valószínűleg a ballada keletkezésével egyidőben elterjedt summás-munkás, szezonmunkás foglalkoztatás ezeken a vidékeken. Erre utal a Farkas Julcsa balladacsoportból kinőtt sok summás-ballada is.

A »cséplőgépbe esett lány« balladacsoportból Zentán is lejegyeztünk több (eleddig három) változatot. Károlyné Döme Klára 42 éves asszony így énekelte 1965-ben:

Ezernyolcszáznyolcvanhatodik évben,
Mi történt a zsidó orvos kertjében,
Farkas Julcsa föllépett az asztalra,
Égyénésen bele (j)esett a dobba.

Mikor eztet Farkas Pista meglátta,
A két kezét a fejére kulcsolta:
— Jaj Istenem, álljon még a masina,
Julcsa húgom bele (j)esett a dobba.

Farkas Julcsát föltészik az asztalra,
Égyénést a zsidó orvos házába',
Zsidó orvos elfordul és azt mondja:
— Ennek már a Jó Isten az orvossa.

Farkaséknál meggyújtották a gyertyát,
Talán bizon Farkas Julcsát virasszák,
Virassza azt három fehér vadgalamb,
Negyediknek fáj a szive, meghasad.

— Gyerték lányok öltözzünk feketébe,
 Kisérjük ki Julcsát a temetőbe,
 Kiséri azt három fehér vadgalamb,
 Negyediknek fáj a szive' meghasad.

34.— **Kilenc betyár.**— Űgyszólván azonos szöveggel Mangurás Anna 61 éves asszony a következő dallamon énekelte 1965 telén, Zentán:

Zenta, 1965. január 13. — B. B.

Ez a ballada az úgynevezett »Pápainé« balladatípushoz tartozik. Nálunk sokan ismerik. Szövegváltozatát Kálmány Lajos is lejegyezte »Szeged-Királyhalom« jelöléssel az egyik gyűjtés helyét illetőleg. (II. 53/b és c.). Egyik Kálmány féle szöveg éredekiesen kontaminált a »Csali Pista« balladatípus szövegrészeivel. A kocsmárosné nevét egyik változata sem említi, két változata viszont Babáj Gyurkát szerepelteti, aki ismert betyár volt Rózsa Sándor bandájában, s akiről a mi vidékünkön is lejegyeztünk egy táncballadát.

35.— **Jaj' de magos a kendergyár teteje.** — Űj ballada. Az új motívum: a gyár, szinte egyik főszereplőként jelentkezik, mint új, társadalmi jellegű konfliktus hordozója. Az ősi balladában (1:Szevári Juliska) az apa, anya azért átkozott mert egyetlen leányát a bálba elbocsájtja«. Itt a gyárba adás az istenverés (isten veretés!) oka.

A tizenhárom bennégett lány kedvelt motívumnak tűnik. Bődéné Zónai Rozál 42 éves felsőhegyi asszony ajkáról a következő töredéket jegyeztük le 1953-ban:

Leégett a budapesti szivargyár,
 Benne égett tizenhárom magyar lány,
 Verje meg az Isten azt a jó édesanyát,
 Aki szivargyárba adja a lányát.

Szombat este mentem a szivargyárba,
 Édesanyám sirva nézett utánam,
 Sírhat az anyám, sírhat az a pesti szivargyár,
 Sírba tett az tizenhárom magyar lányt.

Felsőhegy, 1953. IX 15. — B.B.

36.— **Balázs Sándor.** — Szövegváltozatát megtaláljuk Kálmány, népköltési hagyatékában is (II. 82. sz.) »Hűtlen szerető« címmel. Horgosról Szegedre került személy az elmondója. — Újkori ponyva ballada. Itt közölt szövegünk az első és az utolsó versszakot kivéve sokban eltér a Kálmány által lejegyzett szövegtől! Kálmány szövege úgyszólván teljesen párbeszédes formájú.

37.— **Kovács Erzsébet — Szabó Antal.** — A gazdagért hűtlenül elhagyott szegény szerető hosszú idők számos balladáját összekötő motívum. — Az itt közölt ballada újkeletű' valószínűleg ponyvaballadából alakuló változat. Kálmány Lajos gyűjtemény-hagyatékában is megtaláljuk (II. 86/d) 8 versszakos, ponyvaballadákra jellemző, kiforratlan, krónikás jellegű szövegét, ugyanilyen nevekkal. Vásári énekesek, vagy ponyva útján kerülhetett hozzánk is. — Itt közölt változatunk már inkább csak a lényegre szorítkozik, melyen a szöveg vásárisága, csiszolatlansága még mindig érződik.

38.— **Szarvas István.** — Tárgytörténete ismert rablógyilkossági eset. A század elején filmtémaként is szerepelt. (»A dánosi cigányok Zentán. A Zentai Katolikus Legényegyesület mindent elkövet, hogy mozgószínházában a közönség minél jobban szórakozzon. Így a mai napra beszerezte a Dánosi rabló cigányok című képet, továbbá. A gyöngyhalász című gyönyörű színes képet...« stb. — Zentai függetlenség, 1908. szept. 20. IV évf. 110. sz.) — Éneklője vásári énekestől tanulta.

Dr. Burány Béla

T A R T A L O M

1. — **Száraz kútgém, üres válú.** — (Énekelte: Kálmán Jenő egytemista, Banka János, juhász, Korponai Mihály malommunkás, zenész, Banka Mihály számadó juhász, Banka Erzsébet juhászné. — Gyűjtötte: Fábri Jenő Zentán és Dr. Burány Béla Csókán.) 5
2. — **A juhászok így élnek, úgy élnek.** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró-asszony. Gy.: Tripolszky Géza, Zentán.) 11
3. — **Környes körül zöldellenek a hegyek.** — (É.: Mangurás Anna birkanyíróasszony. Gy.: Tripolszky Géza, Zentán.) 12
4. — **Juhászegény legelteti a nyáját.** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony. Gy.: Tripolszky Géza, Zentán.) 13
5. — **Mikor Juhászegény voltam.** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony, Gy.: Tripolszky Géza, Zentán.) 14
6. — **Nem akar a vezér ürüm legelni.** — (É.: Károlyné, Döme Klára munkásasszony. Gy. Dr. Burány Béla, Zentán.) 15
7. — **Haragosan szól az ürüm harangja.** — (É.: Banka János juhász. Gy.: Dr. Burány Béla, Csókán.) 17
8. — **Kondorosi csárda előtt...** — (É.: Banka János juhász, Gy.: Dr. Burány Béla, Csókán.) 18
9. — **Amoda lent a hegy oldalába.** — (É.: Bollók István juhász, Banka János juhász, Károlyné Döme Klára munkásasszony, Gy.: Dr. Burány Béla, Felsőhegyen, Zentán, Csókán.) 20
10. — **Jó gazduram adja ki a bérem.** — (É.: Banka János juhász. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán.) 23
11. — **Bétyár legény a pusztába.** — (É.: Törteiné, Barlog Anna juhászné. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán.) 27
12. — **Amott-amott jönnek a zsandárok.** — (É.: Kőrmendi Julianna, 82 éves, földműves, háztartásbeli. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán.) 28
13. — **Fürdik a holdvilág...** — (É.: Törteiné, Barlog Anna juhászné. Gy. Burány Béla Csókán.) 29
14. — **En már többet éjszaka nem járok.** — (É.: Banka János juhász. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán.) 30
15. — **Kikindai urak, tizenketten vannak.** — (É.: Banka Mihály számadó juhász. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán.) 33
16. — **Elveszett a kocám kilenc malacával.** — (É.: Banka János juhász Gy.: Dr. Burány Béla Csókán.) 33

17. — **Van énnekem csizmám.** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony. Gy.: Tripolszky Géza Zentán). 34
18. — **Ha felmegyek Kecskemétre.** — (É.: Lőrinc Imre földműves. Gy.: Fábri Jenő Zentán). 36
19. — **De magos Csillag-börtön teteje.** — (E.: Halász Vera varrólány. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 37
20. — **Esik eső, csak úgy szakad.** — (É.: Károlyné Döme Klára munkásasszony. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 39
21. — **Heje-heje-heje-heje.** — (É.: Kálmán Jenő egyetemista Gy.: Fábri Jenő Zentán). 41
22. — **Szegvári Juliska.** — (É.: Banka Mihály számadó juhász. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán). 45
23. — **Sári bíróné lánya.** — (É.: Halász Vera varrólány. Gy.: Burány Béla Zentán). 47
24. — **Londonváldi idol.** — (É.: Károlyné Döme Klára. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 49
25. — **Fölmentem a hegyre.** — (É.: Banka Erzsébet számadó juhászné. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán). 51
26. — **Fehér László.** — (É.: Bodor Veronka tiszteviselő. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 53
27. — **Szendre báró.** — (É.: Banka Mihály és Banka János juhászok. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán). 55
28. — **Szendre báró (Jaj de szépen felsütött a holdvilág).** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 57
29. — **Csendes este szállott le a pusztára.** — (É.: Banka János juhász. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán). 58
30. — **Dobos Gábor.** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony. Gy.: Tripolszky Géza Zentán). 60
31. — **Piszár Pali.** — É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony és Szuromi András földműves. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 62
32. — **Piszár Pali.** — (É.: Hanák József földműves. Gy.: Fábfi Jenő Zentán). 64
33. — **Farkas Julcsa** — (É.: Mangurás Anna birkanyíró asszony. Gy.: Tripolszky Géza és Dr. Burány Béla Zentán). 66
34. — **Kilenc betyár. (Pápainé).** — É.: Banka Erzsébet juhász-számadóné. Gy.: Dr. Burány Béla Csókán). 68
35. — **Jaj de magos a kendergyár teteje.** — (É.: Halász Vera varrólány. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 70
36. — **Balázs Sándor.** — (É.: Károlyné Döme Klára munkásasszony. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 71
37. — **Kovács Erzsí-Szabó Antal.** — (É.: Károlyné Döme Klára munkásasszony. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 73
38. — **Szarvas Istvány.** — (É.: Bene Erzsébet munkásasszony. Gy.: Dr. Burány Béla Zentán). 74

Jegyzetek

76

